

REGEN VAN

VERWOESTING

De bombardementen op Japan, 1945

Richard Overy

Richard Overy

REGEN VAN VERWOESTING

De bombardementen
op Japan, 1945

Uitgeverij Omniboek

Het verslaan van Japan

Plan Orange: algemeen concept: fase III. 'Een campagne gericht op het isoleren van Japan via het controleren van alle wateren rondom Japan, via het equivalent van blokkadeoperaties en via de verovering en bezetting van alle perifere Japanse eilanden. Het effect van deze campagne zal worden versterkt door een luchtoorlog boven het Japanse grondgebied.'

Plan Orange, algemeen concept, 1923¹

In 1906 gaven de gezamenlijke Amerikaanse strijdkrachten opdracht tot de uitwerking van beperkte *contingency planning*, meer bepaald scenario's waarin de Verenigde Staten een oorlog met Japan zouden uitvechten. Nadat Japan in 1905 Rusland had verslaan, diende dat land zich aan als een potentiële rivaal in de Pacific. De hypothetische vijand werd aangeduid met de codenaam 'Orange', terwijl de Verenigde Staten de kleur 'Blue' kregen toegewezen. Vanaf dat moment zouden de planners van de Amerikaanse marine en landmacht tot aan de laatste jaren van de Tweede Wereldoorlog blijven nadenken over de effectiefste manieren om Japan te verslaan. Met het verstrijken van de tijd werd het plan steeds weer aangepast, maar de belangrijkste lijnen van het plan waren reeds uitgezet in de hierboven geciteerde versie uit 1923, toen het plan werd bijgewerkt nadat de angst was opgelaaid dat Japan een bedreiging voor de Filipijnen kon vormen. Mocht het conflict losbarsten, dan zou Japan eerst door middel van een zeeblokkade worden geïsoleerd en belegerd. Vervolgens zou na verovering van

de omliggende eilanden een luchtoorlog tegen het Japanse vasteland worden gevoerd. Hoewel de oorlog die uiteindelijk tussen 1941 en 1945 zou worden uitgevochten omvangrijker was en langer duurde dan de oorlog waarmee in het Plan Orange rekening werd gehouden, vertoonde de manier waarop Japan uiteindelijk verloor, grote gelijkenissen met het hypothetische scenario dat al in 1923 was uitgewerkt.

In de periode na de Eerste Wereldoorlog was de rol die in het Plan Orange werd toebedeeld aan gevechtskracht vanuit de lucht een noviteit. Gedurende het laatste jaar van dat mondiale conflict had een bescheiden Amerikaanse luchtmachteenheid onder het bevel van de Army Expeditionary Force deelgenomen aan de gevechten. Hoewel de landmacht niets wilde weten van een onafhankelijke luchtmachtstrategie, werd Plan Orange in 1928 verder uitgewerkt tot een volwaardig oorlogsplan met inbegrip van 'intensieve luchtaanvallen'. Die zouden worden uitgevoerd vanaf bases die waren ingenomen op de eilandketens nabij Japan met als doel de Japanse economie te ontwrichten. Naar werd aangenomen, zou dit een cruciaal onderdeel van elke blokkadestrategie moeten uitmaken. Het plan werd uitdrukkelijk opgesteld om een invasie van het Japanse vasteland te kunnen vermijden. De planners die gedurende de tussenoorlogse jaren aan Plan Orange werkten, veronderstelden dat Japan zelf 'nagenoeg onkwetsbaar' was voor amfibische aanvallen vanwege de problemen die zouden bestaan met bevoorrading vanaf de Pacific en het verbeteren verzet waar een invasiemacht naar alle waarschijnlijkheid op zou stuiten. Toen de Amerikaanse militaire planners werd gevraagd om te speculeren over mogelijke locaties voor een landing, opperden ze schoorvoetend Kyushu, het zuidelijke Japanse eiland, en ook het laagland van Tokio op het grootste Japanse eiland Honshu. Precies dezelfde locaties zouden later in 1945, toen het Amerikaanse leger er na lange oorlogsjaren eindelijk aan toekwam een echte invasie te overwegen, opnieuw worden aangewezen. De bombardementenstrategie werd gedurende de jaren dertig niet meer bijgewerkt, maar ze bleef wel degelijk gehandhaafd en zou worden opgeno-

men in de nieuwe strategische plannen die werden opgesteld tussen 1939 en 1941 in reactie op verscheidene dreigingen.² Een van de 'Rainbow Plans' (in die regenboog gingen de verschillende kleurcodes samen die in de Amerikaanse oorlogsscenario's werden gehanteerd) was Rainbow Plan 3, feitelijk een nieuwe versie van Plan Orange. Rainbow 5 genoot de voorkeur voor het geval een oorlog in Europa uitbrak, wat op dat moment waarschijnlijker leek. Hoe dan ook bleven de plannen voor een oorlog met Japan bestaan uit die jaren eerder voorbereide hoofdlijnen.

Voor het Britse Rijk vormden de Japanse ambities in Oost-Azië en de zuidelijke Pacific een grotere bedreiging. Nadat in 1922 de Anglo-Japanse Alliantie van 1902 werd beëindigd, waren de betrekkingen tussen beide maritieme grootmachten in rap tempo verslechterd. De Britten vestigden hun hoop op de Royal Navy, hun marine. Begin jaren twintig werd besloten om in Singapore een grote marinebasis aan te leggen. Die moest Japan afschrikken en het rijk in Azië beschermen. De hoop was dat simpelweg de aanwezigheid van een grote basis, die in het geval van een crisis snel zou worden versterkt door de oorlogsschepen van de Home Fleet en de Mediterranean Fleet, Japan ervan zou weerhouden zich in eigen imperialistische avonturen te storten. Net als Plan Orange focuste ook het Britse militaire denken zich vanaf begin jaren twintig op de mogelijkheid van een langeafstandsblokkade waarbij Japan via een omvangrijk netwerk aan checkpoints moest worden afgesneden van cruciale invoerroutes vanaf de Indische Oceaan en via de zuidelijke Pacific. Een invasie van de grootste eilanden die samen het Japanse vasteland vormen werd ook door de Britten, net als door de Amerikaanse marine, van tafel geveegd als strategisch onhaalbaar. De 'Singapore-strategie' waarvoor in 1923 werd gekozen, bleef de hoeksteen van de Britse plannen voor een oorlog met Japan en de verdediging van het rijk.³ Tegen hoge kosten werd de basis in Singapore in 1938 voltooid. Haar kolossale kanonnen waren gericht op zee, maar ondertussen werd de verdediging tegen een aanval vanuit de rug en via het eiland van Singapore verwaarloosd. Toen de spanningen met Japan in 1940

en 1941 richting een kookpunt gingen, waagden de Britten nog een poging om de Verenigde Staten zo ver te krijgen om zich aan te sluiten bij de Singapore-strategie door hun Pacific Fleet daar te stationeren. Uiteindelijk verwierpen de Amerikanen dit plan, aangezien dat de oostelijke Pacific onbeschermd zou laten terwijl feitelijk alleen het Britse Rijk goed zou worden verdedigd.⁴ In mei 1941 uitten Britse planners de hoop dat de Verenigde Staten de Britse belangen nog altijd zouden kunnen helpen door te dreigen om Japanse steden te bombarderen. De Royal Air Force-plannen voor het bombarderen van Japan zouden echter pas eind 1943 in de praktijk worden gebracht. Vanaf die periode ontrolden de Amerikanen in de Pacific een plan dat grote gelijkenissen vertoonde met Plan Orange en het perspectief bood om luchtmachtbases op te zetten vanwaaraf het Japanse vasteland binnen het bereik van gevechtsvliegtuigen kwam. Uiteindelijk verscheen de RAF in 1945 te laat ten tonele om daadwerkelijk deel te nemen. Intensieve luchtbombardementen op Japan, die vanaf ten minste 1928 een vast onderdeel van de Amerikaanse militaire planning waren, zouden een exclusief Amerikaanse aangelegenheid blijven.

In het interbellum verschilde de realiteit sterk van de veronderstellingen uit Plan Orange. Het Amerikaanse leger stond vijandig tegenover het idee dat zijn Air Service (die vanaf 1926 verderging als het Army Air Corps) zich zou inlaten met andere activiteiten dan het ondersteunen van de grondoorlog of het verdedigen van het grondgebied van de continentale Verenigde Staten. In 1926 verklaarde het Amerikaanse ministerie van Oorlog dat de luchtmacht was opgericht 'om grondtroepen te ondersteunen bij het boeken van doorslaggevend succes'.⁵ In de jaren dertig werd elke suggestie van de hand gewezen dat het Army Air Corps een eigen luchtmachtstrategie zou kunnen ontwikkelen bestaande uit luchtbombardementen die vanaf grote afstand werden uitgevoerd. In 1932 beschikte de jonge luchtmacht over slechts 92 lichte bommenwerpers. Een van de felste tegenstanders van autonome luchtmachtoperaties was brigadegeneraal Stanley Embick, medio jaren dertig de plaatsvervangend stafchef van de US Army, de landmacht. Hij stelde niet

geheel onterecht dat vliegtuigen ‘geen grondgebied of zeeoppervlak kunnen bezetten of controleren, en in de lucht zijn ze onmachtig en hulpeloos. (...) Ze zijn fragiel, kwetsbaar voor de kleinste raket, niet in staat te opereren bij slecht weer en steeds duurder bovendien.’⁶ Toen het leger in 1935 een bescheiden centraal hoofdkwartier voor de luchtmacht inrichtte, werd de functie daarvan gezien als het paraat houden van gevechtsvliegtuigen om grondoperaties te ondersteunen en om aanvallen van een vijandelijke luchtmacht af te slaan. Eind jaren dertig was in geen enkel plan van het landleger een strategische inzet van de luchtmacht voorzien. De marine wilde op haar beurt de beschikking over vliegtuigen die lange afstanden konden vliegen ten behoeve van de kustverdediging van het westelijk halfmond. Het enige militaire vliegtuig dat de actieradius had om een strategische rol te kunnen spelen, de viermotorige Boeiing B-17 bommenwerper waarvan in 1935 op aanwijzingen van de luchtmacht een prototype was ontwikkeld, werd eind 1938 door het ministerie van Oorlog afgedankt om ruimte te maken voor grotere aantallen bommenwerpers die grondtroepen konden ondersteunen.⁷ Weliswaar bleven een paar vroege productiemodellen van de B-17 behouden, maar feitelijk hadden de Amerikanen geen wapensysteem dat ook maar in de verste verte in staat was om Japan of welke plek dan ook te bombarderen. In de VS was de strategische luchtmacht teruggebracht tot zijn absolute minimum.

Het totale gebrek aan bommenwerpers weerhield het Army Air Corps er niet van om een doctrine voor luchtmachtoperaties te ontwikkelen in afwachting van het moment dat die wel tot de mogelijkheden gingen behoren. De uitgesproken William ‘Billy’ Mitchell, medio jaren twintig de plaatsvervangend stafchef van de Army Air Services, ontwikkelde het idee om dag en nacht bombardementen met een mix van hoogexplosieve bommen, brandbommen en gifgas uit te voeren op de ‘vitale centra’ van de vijand. Denk aan transportinfrastructuur, industrie en steden. Net als de Italiaanse luchtmachtstrateeg Giulio Douhet, wiens *Il dominio dell'aria* (‘Dominantie in de lucht’) in 1921 was verschenen, dacht Mitchell dat alleen een luchtcampagne wel degelijk een oorlog zou

kunnen beëindigen.⁸ Mitchells invloed was groot. Hoewel de landmacht hun iets anders bleef voorhouden, werd het onder Amerikaans luchtmacht personeel algemeen aanvaard dat 'bombarderen het basiswapen is'. De commandant van het GHQ Air Force in 1935, generaal-majoor Frank Andrews, bewees lippendienst aan de landmachtdoctrine van de inzet van gevechtsvliegtuigen ter ondersteuning van grondtroepen, terwijl hij achter gesloten deuren de ontwikkeling stimuleerde van een doctrine van autonome luchtoperaties gericht tegen fabrieken, olieraffinaderijen, elektriciteitscentrales en stedelijke bevolkingscentra.⁹ Zijn ideeën werden nader uitgewerkt door een hele generatie jonge officieren van de Air Corps Tactical School (die tijdens de Tweede Wereldoorlog leidinggevende functies zouden vervullen) die werden aangetrokken door de veronderstelling dat de luchtmacht alleen echt zou kunnen laten zien waartoe ze in staat was via autonome campagnes tegen het 'nationale web' of het 'maatschappelijke lichaam' van de vijand. Tijdens een van de lessen van deze tactische opleiding werd gesteld dat een aanval op het thuisfront betekende dat 'de vijand werd aangevallen waar hij het zwakst is'. Het economische netwerk en het maatschappelijke weefsel van de vijandelijke samenleving waren de achilleshiel van elk oorlogvoerend land.¹⁰ De hypothetische vijand Japan werd gezien als bijzonder kwetsbaar en 'een ideaal doelwit voor een luchtaanval', zo werd geponeerd in een essay van een van de officieren in opleiding. In september 1939 legde luitenant-kolonel Carl Spaatz, die later in de zomer van 1945 de algemene bevelvoerder van de strategische luchtstrijdkrachten in de Pacific zou zijn, een plan voor aan de stafchef van het Army Air Corps, generaal Henry 'Hap' Arnold, met betrekking tot een luchtoffensief tegen Japan dat een invasie overbodig zou maken en sneller resultaat zou opleveren dan een blokkade.¹¹ De doctrine van de toekomstige bombardementencampagne op Japan was dus al ontwikkeld ver voordat de technische mogelijkheden bestonden om zo'n offensief daadwerkelijk uit te voeren.

Het was president Franklin Roosevelt die de luchtmacht bevrijdde uit de beknellende vooroordelen van de landmacht.

3 steden, 3 bombardementen, meer dan 300.000 slachtoffers

Tegen het einde de Tweede Wereldoorlog kwamen honderd-duizenden Japanners op onmenselijke wijze om het leven bij een laatste gewelddadige golf van bombardementen, die grote delen van Tokio, Hiroshima en Nagasaki in de as legde. In een poging de oorlog te beëindigen zetten de Amerikanen twee atoombommen in en werden er talloze burgerslachtoffers gemaakt.

In *Regen van verwoesting* biedt oorlogskenner Richard Overy een nieuw perspectief op deze laatste fase van de oorlog en de rol van de bombardementen. Hij onderzoekt hoe het doden van burgers en het vernietigen van steden tijdens de oorlog genormaliseerd raakten en hoe morele bezwaren verwaterden. Overy geeft een diepgaande analyse van de Japanse capitulatie – was het lucht-offensief daadwerkelijk de directe oorzaak van de overgave? – en de oorlogsstrategie die vanaf 1945 in gebieden buiten Europa ineens wel acceptabel was. Een strategie die tot vandaag de dag door sommigen als militair noodzakelijk wordt gezien, door anderen als oorlogsmisdaden die ongestraft zijn gebleven.

Richard Overy is Honorary Research Professor Geschiedenis aan de Universiteit van Exeter, auteur van een indrukwekkend oeuvre en een grote autoriteit op het gebied van de Tweede Wereldoorlog.

'Een vernieuwde en overtuigende visie op een van de belangrijkste morele keerpunten in de wereldgeschiedenis.' – *Kirkus Reviews*

Vertaald door Alexander van Kesteren

Uitgeverij Omniboek

www.omniboek.nl

ISBN 9789401921015 NUR689

9 789401 921015